

Mikołajczyk, Andrzej

Numizmatyka w muzeach : próba bilansu

Muzealnictwo 26 27, 12-19

1983

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Numizmatyka w muzeach — próba bilansu*

Numizmatyka jako dyscyplina muzealna znajduje się obecnie w innym punkcie rozwoju niż np. archeologia i etnografia. Kieruje się ona innymi prawami, a żeby podjąć dyskusję na temat numizmatyków w muzealnictwie polskim i miejsca w muzeach dla numizmatyki jako niezależnej dyscypliny, należy dokonać chociażby ogólnego, jak w tym przypadku, bilansu podstawowych czynników pozytywnych i negatywnych wpływających zarówno na jej aktualny stan, jak i na ewentualne, możliwe do przewidzenia perspektywy jej rozwoju. Z tego też względu znaczną część mojej wypowiedzi zajmą dane liczbowe obrazujące stan zbiorów numizmatycznych, które zaliczam do jednych z istotniejszych składników pozwalających wspomniany bilans przedstawić.

W 1965 r. Zarząd Muzeów i Ochrony Zabytków rozesłał ankietę do 132 spośród 205 muzeów podległych wówczas Ministerstwu Kultury i Sztuki. Okazało się, iż 110 placówek posiada zbiory numizmatyczne, liczące 655.000 zabytków, w tym 513.000 monet (78%), 42.000 medali (7%) oraz 100.000 (15%) zabytków takich, jak ordery, medaliki, pieczęcie i tło-ki¹⁾.

Celowym jest zajrzenie do magazynów i skarbców numizmatycznych w muzeach polskich obecnie, po 15 latach i stwierdzenie stanu publicznych zbiorów numizmatycznych na dzień 31 grudnia 1980 r. Ankieta rozesłana została w br. do kilkudziesięciu muzeów, które w zdecydowanej większości odpowiedziały na wiele zawartych w niej pytań. Informacje te posłużą obecnie do skonstruowania ogólnego, choć zapewne nie całkowitego, obrazu numizmatyki w muzealnictwie polskim.

Zbiory numizmatyczne:

1. Muzeum Narodowe w Krakowie	276.958
2. Muzeum Narodowe w Warszawie	ok. 250.000
3. Muzeum Narodowe w Poznaniu	129.486
4. Muzeum Okręgowe w Toruniu	54.428
5. Muzeum Archeologiczne i Etnograficzne w Łodzi	46.566

6. Muzeum Okręgowe w Lublinie	41.802
7. Muzeum Okręgowe w Bydgoszczy	34.335
8. Muzeum Narodowe w Kielcach	28.680
9. Zakład Narodowy im. Ossolińskich we Wrocławiu (Ossolineum)	27.534
10. Muzeum Narodowe w Szczecinie	23.609
11. Muzeum Narodowe we Wrocławiu*	23.443
12. Muzeum Okręgowe w Rzeszowie	16.588
13. Muzeum w Chorzowie	15.083
14. Muzeum Okręgowe w Białymstoku	14.211
15. Biblioteka Kórnicka PAN	13.824
16. Państwowe Muzeum Archeologiczne w Warszawie	ok. 11.159
17. Muzeum Okręgowe w Chełmie	10.772
18. Muzeum Tkactwa Dolnośląskiego w Kamiennej Górze	10.731
19. Muzeum Archeologiczne w Poznaniu	9.531
20. Muzeum Archeologiczne w Krakowie	7.636
21. Muzeum w Cieszynie	7.294
22. Muzeum Okręgowe w Zamościu	6.114
23. Muzeum w Grudziądzu	5.613
24. Muzeum Okręgowe w Częstochowie	4.200
25. Muzeum Ziemi Lubuskiej	3.718
26. Muzeum w Nowej Soli	3.449
27. Muzeum Archeologiczne we Wrocławiu	2.542
28. Muzeum Okręgowe w Koszalinie	2.300
29. Muzeum Archeologiczne w Gdańsku	1.157

W 29 muzeach mieści się 1.082.863 numizmatów, z czego ok. 61% w trzech muzeach narodowych liczących ponad 100.000 zabytków numizmatycznych, 13% w trzech muzeach liczących od 40.000 do 60.000 zabytków, dalsze 13% w następnych pięciu muzeach liczących od 20.000 do 40.000 zabytków, wreszcie ostatnie 13% w pozostałych muzeach liczących od 1.000 do 20.000 zabytków numizmatycznych.

Porównując stan zbiorów z 1965 r. z aktualnym można, na kilku wybranych przykładach, zilustrować

* Referat wygłoszony na Sesji Muzeologicznej w Muzeum Archeologicznym i Etnograficznym w Łodzi w dniu 1.X.1981 r.

* informacja Zarządu Muzeów i Ochrony Zabytków wg stanu na 31.12.1979 r.

tempo powiększania się publicznych zbiorów numizmatycznych w Polsce.

Przyrost zbiorów numizmatycznych w latach 1965-1980

Muzeum Narodowe w Warszawie ok. 40.000 (rocznie ok. 2.700)

Muzeum Okręgowe w Toruniu ok. 29.500 (ok. 2.000)

Muzeum Narodowe w Poznaniu ok. 25.500 (ok. 1.700)

Muzeum Archeologiczne i Etnograficzne w Łodzi ok. 24.500 (ok. 1.600)

Muzeum Narodowe w Kielcach ok. 23.500 (ok. 1.500)

Muzeum Okręgowe w Białymstoku ok. 13.300 (ok. 900)

Muzeum Okręgowe w Rzeszowie ok. 12.500 (ok. 800)

Muzeum Okręgowe w Bydgoszczy ok. 9.500 (ok. 600)

Muzeum Okręgowe w Lublinie ok. 9.000 (ok. 600)

Muzeum w Chełmie ok. 5.500 (ok. 350)

Muzeum Archeologiczne w Krakowie ok. 3.500 (ok. 200)

Muzeum w Cieszynie ok. 1.400 (ok. 90)

Największą, gdyż stanowiącą około 62% zbiorów numizmatycznych, grupę stanowią monety. Dziesięć czołowych zbiorów monetarnych w Polsce mieści się w dziesięciu muzeach.

Zbiory monet:

1. Muzeum Narodowe w Warszawie	ok. 194.500
2. Muzeum Narodowe w Poznaniu	91.717
3. Muzeum Narodowe w Krakowie	54.550
4. Muzeum Okręgowe w Lublinie	35.233
5. Muzeum Okręgowe w Toruniu	34.199
6. Muzeum Archeologiczne i Etnograficzne w Łodzi	34.069
7. Muzeum Narodowe w Kielcach	27.814
8. Ossolineum	27.169
9. Muzeum Okręgowe w Bydgoszczy	26.370
10. Muzeum Narodowe w Szczecinie	ok. 21.000*

W celu bliższego scharakteryzowania kolekcji monet w muzeach polskich zastosować można chronologiczny podział tych zabytków na monety starożytne, średniowieczne i nowożytne.

Zbiory monet antycznych:

1. Muzeum Narodowe w Warszawie	ok. 38.000
2. Muzeum Narodowe w Krakowie	7.100
3. Ossolineum	6.000

4. Muzeum Archeologiczne i Etnograficzne w Łodzi	5.673
5. Muzeum Narodowe w Poznaniu	ponad 2.200
6. Państwowe Muzeum Archeologiczne w Warszawie	ok. 1.900
7. Muzeum Archeologiczne w Krakowie	1.401
8. Muzeum Narodowe w Szczecinie	ok. 800
9. Muzeum Okręgowe w Toruniu	632
10. Muzeum Okręgowe w Koszalinie	253

Zbiory monet średniowiecznych:

1. Muzeum Narodowe w Poznaniu	ponad 15.000
2. Muzeum Narodowe w Warszawie	ok. 10.000
3. Muzeum Archeologiczne i Etnograficzne w Łodzi	9.223
4. Muzeum Okręgowe w Toruniu	8.453
5. Państwowe Muzeum Archeologiczne w Warszawie	ok. 6.900
6. Muzeum Archeologiczne w Poznaniu	6.558
7. Muzeum Narodowe w Kielcach	2.880
8. Muzeum Archeologiczne w Krakowie	2.373
9-11. Muzeum Narodowe w Krakowie Muzeum Narodowe w Szczecinie Muzeum Okręgowe w Bydgoszczy	

Zbiory monet nowożytnych:

1. Muzeum Narodowe w Warszawie	ok. 146.500
2. Muzeum Narodowe w Poznaniu	74.517
3. Muzeum Narodowe w Krakowie	brak danych
4. Muzeum Okręgowe w Lublinie	35.233
5. Muzeum Okręgowe w Toruniu	25.064
6. Muzeum Narodowe w Kielcach	24.706
7. Ossolineum	20.691
8. Muzeum Archeologiczne i Etnograficzne w Łodzi	19.163
9. Muzeum Okręgowe w Białymstoku	13.979
10. Muzeum Okręgowe w Bydgoszczy	-brak danych
11. Muzeum Narodowe w Szczecinie	-brak danych

Bardzo pokaźną grupę wśród monet średniowiecznych i nowożytnych tworzą rodzime, polskie emisje, obliczane na ponad 260.000 egz., a więc stanowiące połowę wszystkich monet bitych w tych okresach.

Zbiory monet polskich:

1. Muzeum Narodowe w Warszawie	70.000
2. Muzeum Narodowe w Poznaniu	ponad 50.000

* informacja mgr J. Pinińskiego

3. Muzeum Narodowe w Krakowie	32.000	6. Ossolineum	7.243
4. Muzeum Okręgowe w Lublinie	28.460	7. Muzeum Okręgowe w Bydgoszczy	6.172
5. Muzeum Narodowe w Kielcach	23.484	8. Muzeum w Chorzowie	5.585
6. Muzeum Okręgowe w Toruniu	14.871	9. Muzeum Tkactwa w Kamiennej Górze	3.958
7. Ossolineum	13.325	10. Biblioteka Kórnicka	1.701
8. Muzeum Archeologiczne i Etnograficzne w Łodzi	11.997		
9. Muzeum Okręgowe w Białymstoku	10.116		
10. Muzeum Okręgowe w Bydgoszczy -brak danych			

Niekiedy o ilościowym stanie zbiorów monet decydują skarby monet zabezpieczone i przechowywane w muzeach. Dla zilustrowania tego podać można przykłady z Muzeum Narodowego w Kielcach, gdzie monety ze skarbów liczą 23.312 egz., z Muzeum Narodowego w Warszawie – ok. 19.500 egz. oraz z Muzeum Archeologicznego i Etnograficznego w Łodzi – 18.649 egz.

Na szacunek zbiorów medali i odznak ujemnie wpływa brak danych z Muzeum Sztuki Medalierskiej i Muzeum Narodowego w Szczecinie. Można więc tylko orientacyjnie przyjąć, iż ten rodzaj numizmatów stanowi ok. 6% polskich zbiorów numizmatycznych.

Zbiory medali i odznak:

1. Muzeum Narodowe w Warszawie	ok. 16.500
2. Ossolineum	10. 762
3. Muzeum Narodowe w Poznaniu	10.155
4. Muzeum Narodowe w Krakowie	7.200
5. Muzeum w Chorzowie	6.030
6. Muzeum Okręgowe w Lublinie	2.856
7. Muzeum Okręgowe w Bydgoszczy	1.893
8. Muzeum Okręgowe w Toruniu	1.856
9. Muzeum Archeologiczne i Etnograficzne w Łodzi	1.766
10. Muzeum w Cieszynie	1.445

Całkiem pokaźnie przedstawiają się zbiory pieniędzy papierowych, stanowiące ok. 28% wszystkich numizmatów.

Zbiory pieniędzy papierowych:

1. Muzeum Narodowe w Krakowie	192.000
2. Muzeum Narodowe w Poznaniu	19.372
3. Muzeum Okręgowe w Toruniu	17.304
4. Muzeum Narodowe w Warszawie	16.000
5. Muzeum Archeologiczne i Etnograficzne w Łodzi	10.000

Pozostałą, nieznaczną część zbiorów numizmatycznych w Polsce tworzą różnego rodzaju zabytki, takie jak wagi, odważniki, pochodzące ze skarbów monetarnych ozdoby kruszcowe, kawałki srebra siekanego, gliniane naczynia i inne pojemniki na monety oraz kopie monet.

Na końcu wspomnieć też należy zbiory sfragistyczne zawierające odciski pieczęci i tłoki pieczętne. Na ogół przechowywane są w odrębnych działach, np. w Ossolineum (ok. 70.000), w Muzeum Narodowym w Krakowie (5.866), w Muzeum Okręgowym w Toruniu (1.100), rzadziej natomiast w gabinetach numizmatycznych np. Muzeum Narodowego w Warszawie (16.500), w Poznaniu (ponad 5.000), w Muzeum w Chorzowie (2.118), w Szczecinie (ok. 600).

Najdłuższą tradycją pochwalić się może Gabinet Numizmatyczny Zakładu Narodowego im. Ossolińskich PAN, założony w 1817 r., zorganizowany i kierowany w latach 1817–1838 przez I. Krasickiego. W 1878 r. powstał Gabinet Numizmatyczny, jako V Dział Muzeum Narodowego w Krakowie. Również starą metrykę posiadają zbiory i ramy organizacyjne Gabinetu Numizmatycznego Muzeum Narodowego w Poznaniu – już bowiem w 1857 r. Poznańskie Towarzystwo Przyjaciół Nauk zaczęło gromadzić numizmaty, które w 1894 r. przejęło Muzeum Prowincjonalne w Poznaniu (od 1919 r. Muzeum Wielkopolskie, a od 1950 r. występujące pod nazwą Muzeum Narodowego). Inne muzea polskie zaczęły gromadzić numizmaty już w bieżącym stuleciu, a wyspecjalizowane działy numizmatyczne pojawiły się – z wyjątkiem Muzeum Narodowego w Warszawie, w którym od 1921 r. istnieją 2 działy w ramach Gabinetu Monet i Medali – przeważnie dopiero po II Wojnie Światowej: w Muzeum Archeologicznym i Etnograficznym w Łodzi oraz w Muzeum Okręgowym w Toruniu – w 1948 r., w Muzeum Okręgowym w Lublinie – w 1960 r., w Państwowym Muzeum Archeologicznym w Warszawie – w 1967 r., w Muzeum Okręgowym w Bydgoszczy – w 1969 r., w Muzeum Ziemi Lubuskiej w Zielonej Górze – w 1978 r., w Muzeum Archeologicznym w Gdańsku – w 1980 r. wreszcie w Muzeum w Zamku Królewskim w Warszawie. W innych

muzeach numizmaty gromadzone są przez różne działy np. historyczny – w Muzeum Okręgowym w Rzeszowie i Chełmie Lubelskim, w Muzeum w Grudziądzu i w Cieszynie, w Muzeum Okręgowym w Zamościu i w Kielcach; archeologiczny – w Muzeum Narodowym w Kielcach; sztuki – w Muzeum Okręgowym w Białymstoku; w Składnicy Zespołu Organizacji Zbiorów Dawnych w Muzeum Archeologicznym w Krakowie; w Muzeum Okręgowym w Nowej Soli – w dziale artystyczno-historycznym; w Muzeum w Koszalinie – w dziale etnograficzno-historycznym.

Bardzo specyficznie przedstawia się kwestia wykwalifikowanych pracowników merytorycznych zajmujących się numizmatyką w muzeach polskich. Otóż w żadnej wyższej uczelni polskiej nie ma stałego programu służącego kształceniu numizmatyków, a cenne i godne podkreślenia wyjątki w postaci okresowych wykładów i seminariów numizmatycznych na uniwersytetach warszawskich i krakowskich potwierdzają tę regułę. W rezultacie etatowi pracownicy muzeów przydzielani do zbiorów numizmatycznych, będący z wykształcenia najczęściej archeologami, historykami lub historykami sztuki, zdobywają niezbędną do właściwego wykonywania swego zawodu wiedzę numizmatyczną w trakcie pracy. Nie trzeba dodawać, iż owoce tego systemu edukacji zbierane są z pewnym opóźnieniem. Niewątpliwie wpływa to ujemnie na inwentaryzowanie oraz naukowe opracowywanie zbiorów numizmatycznych. W szczególnie niekorzystnej sytuacji mogą znajdować się młodzi pracownicy pozbawieni stałego i bezpośredniego kontaktu z doświadczonymi specjalistami, np. przy jednoetatowej obsadzie działu numizmatycznego. Mało atrakcyjne warunki finansowe czekające na asystentów muzealnych nie stanowią zachęty do samokształcenia w dziedzinie numizmatyki, a wręcz przeciwnie – przyczyniają się do fluktuacji kadrowej nawet w tych gabinetach numizmatycznych, które posiadają wieloetatową obsadę.

W chwili obecnej w gabinetach numizmatycznych zatrudnionych jest 34 etatowych pracowników: 5 starszych kustoszy, 7 kustoszy, 9 adiunktów, 3 starszych asystentów, 8 asystentów oraz 2 laborantów. Ponadto w muzeach nie posiadających wyodrębnionych działów numizmatycznych, a dysponujących znacznie szerszymi zbiorami numizmatów, opiekę nad nimi sprawuje 11 pracowników etatowych: 2 starszych kustoszy, 1 adiunkt i 8 asystentów, a dwa etaty wakują. Przed 15 laty numizmatyką zajmowało się 23 pracow-

ników etatowych w muzeach polskich, a więc zanotować można z zadowoleniem dwukrotny wzrost stanu etatowego z 23 do co najmniej (brak danych w niektórych liczących się placówkach) 47.

Przytoczone cyfry pozwalają, przy uwzględnieniu wszystkich podniesionych wyżej zastrzeżeń, spojrzeć z pewną dozą optymizmu na dalszy rozwój naukowej działalności muzealników. Wśród dwudziestu kilku kustoszy i adiunktów znajdują się autorzy dysertacji doktorskich obronionych w ciągu kilkunastu ostatnich lat na uczelniach polskich.

Dla czynnych naukowo numizmatyków muzealnych oraz ich kolegów pracujących w innych instytucjach stworzone zostało, przed sześcioma laty, forum integrujące naukowe poczynania rozproszonych po całym kraju numizmatyków – badaczy. Mam na myśli bardzo zasłużone dla numizmatyki Polskie Towarzystwo Archeologiczne i Numizmatyczne, organizujące w stolicy stałe seminaria numizmatyczne, a w poszczególnych ośrodkach sesje i zebrania naukowe, publikujące naukowy kwartalnik „Wiadomości Numizmatyczne” oraz oddzielne prace naukowe (załącznik 1).

Sporadycznie ukazują się też opracowania o tematyce numizmatycznej w różnych periodykach muzealnych, brak jednak często miejsca i zachęty do systematycznego publikowania – jak to praktykowane jest w innych krajach – informacji na temat muzealnych zbiorów numizmatycznych. W pewnej mierze ową lukę w szerokim obiegu informacji naukowej i publicznym udostępnianiu badaczom bazy źródłowej znajdującej się w naszych muzeach wypełniać będzie seria numizmatyczna i konserwatorska pt. „Prace i Materiały Muzeum Archeologicznego i Etnograficznego w Łodzi”, której pierwszy tom ukaże się jeszcze w roku bieżącym.

Odrębne zagadnienie stanowią wystawy numizmatyczne. Ekspozowanie numizmatów nie jest niestety mocną stroną działalności muzeów polskich. Na przeszkodzie realizacji tego, wielokrotnie od lat zgłaszanego, postulatu publiczności, zwłaszcza zaś miłośników i zbieraczy numizmatów zrzeszonych w liczącym ponad 4.000 członków Polskim Towarzystwie Archeologicznym i Numizmatycznym, stoi niedostateczna baza lokalowa, minimalne niekiedy środki wystawiennicze oraz powszechne złe zabezpieczenie zabytków przed kradzieżą i uszkodzeniem. Dodać tutaj też trzeba, gwoli uzupełnienia, brak zainteresowania niektórych placówek upowszechnianiem tej kategorii zabytków muzealnych. Wszystkie te okoliczności

wpływają na niekorzystną opinię o numizmatyce, jako sferze zabiegów kolekcjonersko-handlowych, a nie dziedzinie naukowej czy muzealnej. Nic w tym dziwnego, skoro stałe wystawy numizmatyczne należą w muzeach polskich do rzadkości. Po 1945 r. zorganizowano stałe wystawy w Muzeum Narodowym w Warszawie (1951–1965), Muzeach Okręgowych w Toruniu i Lublinie i w Muzeum Archeologicznym i Etnograficznym w Łodzi. O wiele częściej można oglądać natomiast wystawy czasowe, których zorganizowano z własnych zbiorów ponad 100.

Rzadko muzea polskie organizowały wystawy numizmatyczne za granicą: Muzeum Narodowe w Warszawie – trzykrotnie, Muzeum Archeologiczne i Etnograficzne w Łodzi – jeden raz, a Muzeum w Chorzowie – czterokrotnie. Wielokrotnie zabytki numizmatyczne eksponowane są na wystawach archeologicznych i historycznych.

Bardzo cennym uzupełnieniem niezbyt bogatego na ogół programu wystawienniczego muzeów w Polsce są organizowane z inicjatywy lub we współpracy z Polskim Towarzystwem Archeologicznym i Numizmatycznym czasowe ekspozycje prezentujące zbiory prywatnych kolekcjonerów. Wystawy takie udostępniane są zarówno w muzeach posiadających własne zbiory numizmatyczne (kilkadziesiąt wystaw), jak i w mniejszych regionalnych muzeach. Merytoryczny poziom i wymowa tych wystaw są bardzo zróżnicowane. Według niepełnego szacunku w muzeach polskich zorganizowano po 1945 r. ponad 200 wystaw numizmatycznych różnego typu (załącznik 2).

Oczywiście dane statystyczne nie przesądzają ostatecznie o jakości zgromadzonych i zabezpieczonych w muzeach polskich numizmatów, niemniej przedstawione wyżej cyfry świadczą, iż muzealia numizmatyczne tworzą dzisiaj bardzo ważną i liczną grupę zabytków. Bardzo trudno jest obecnie ustalić stan i poziom zinwentaryzowania i skatalogowania wszystkich zbiorów. Można sądzić, iż w tym zakresie czeka wszystkich zajmujących się numizmatami wiele pracy, ale złe zaopatrzenie bibliotek muzealnych w literaturę specjalistyczną, a więc brak zaplecza naukowego, stanowi dużą przeszkodę i utrudnienie w prawidłowym opracowywaniu zbiorów numizmatycznych.

Powiększanie się zbiorów, jak wynika z napływających z różnych miejsc sygnałów, w coraz większym stopniu uzależnione jest od zakupów. Dary, jeśli nie rzadsze, są z pewnością mniej wartościowe z ekspozy-

cyjnego i naukowego punktu widzenia. Fundusze na zakupy muzealiów stanowią więc będą stymulator rozbudowy i systematycznego uzupełniania istniejących kolekcji. Trudno przewidzieć sytuację w przyszłości, obecnie jednak załamanie się rynku pieniężnego w kraju pociąga za sobą ujemne następstwa, z których wymienić można dwa zasadnicze: wycofywanie interesujących ofert oraz gwałtowny wzrost cen wolnorynkowych. W tej sytuacji postulaty o skuteczne interwencje na antykwarycznych rynkach zagranicznych nie kwalifikują się do realnego ponownienia.

Jednocześnie na podkreślenie zasługuje wysoki poziom zbiorów numizmatycznych w muzeach oraz kwalifikacji zawodowych wielu numizmatyków w nich zatrudnionych. Niektóre fragmenty kolekcji numizmatycznych o znaczeniu międzynarodowym mają realne szanse być zaprezentowane w zagranicznych wyspecjalizowanych wydawnictwach, a i poszczególne muzea w kraju projektują publikowanie informacji na temat swych zbiorów w wydawnictwach krajowych. Nie można wprawdzie jeszcze mówić o jakimkolwiek długofalowym programie naukowym, trudno też, nie popadając w przesadny optymizm, wydawać pospieszne oceny oderwanych od siebie przedsięwzięć. Jestem jednak przekonany, iż przemija okres, w którym jedynymi poważniejszymi opracowaniami zbiorów monet polskich jest pięciotomowy katalog E. Hutten-Czapskiego, wydany jeszcze przed odzyskaniem przez Polskę niepodległości (a wznowiony poza granicami kraju) oraz jednotomowy katalog kolekcji gen. J. Węsierskiego z Londynu, wydany wprawdzie przez Muzeum Narodowe w Warszawie, ale tylko dzięki stanowczo określonym warunkom przekazu tego zbioru z granicy.

Numizmatyków muzealnych czeka niewątpliwie wiele pracy i wysiłku naukowego zanim zbiory zostaną udostępnione szerzej czytelnikom i publiczności, ale od realizacji tych ważnych dzisiaj i jutro przedsięwzięć zależy podniesienie autorytetu oraz wiarygodności gabinetów numizmatycznych w naszym kraju i poza jego granicami. Tak więc aspekt naukowy numizmatyki w muzeach polskich wiąże się z aspektem społecznym. Ów związek nabiera dziś szczególnego znaczenia na tle coraz częstszych głosów dezaprobaty wobec hermetyczności zbiorów numizmatycznych w stosunku do badaczy, kolekcjonerów prywatnych i szerokich kręgów społeczeństwa o rozbudzonych zainteresowaniach zabytkami.

Przypisy

1. M. Konopka, *Numizmatyka w muzealnictwie – próba oceny sytuacji*. „Wiadomości Numizmatyczne” R. X: 1966, z. 2, s. 73–83.

Załącznik 1: Wybrane powojenne publikacje numizmatyczne pracowników muzeów polskich

D. Albrecht-Rapnicka, *Les monnaies bavoroises et tchèques dans les trouvailles polonaises du Haut Moyen Âge*. (w:) *I Międzynarodowy Kongres Archeologii Słowiańskiej*, t. 6; Wrocław 1968, s. 159–177.

D. Anders, *Skarb szelągów krzyżackich z kamienicy „Pod Gwiazdą”*. Toruń 1969.

R. Buczek, (S. Knape), *Skarb monet siedemnastowiecznych z Szadzka, pow. Stargard*, „Materiały Zachodniopomorskie”, t. 8: 1962, s. 255–274.

R. Buczek, *Skarb monet zachodniopomorskich z Łagiewnik, pow. Łobez*. „Materiały Zachodniopomorskie” t. 11: 1965, s. 525–542.

M. Fredro-Boniecka, *Dziela medalierskie ku czci Adama Mickiewicza*, „Wiadomości Numizmatyczne” R. 1: 1917, s. 49–71.

A. Gupieniec, *Przewodnik po Dziale Numizmatycznym Muzeum Archeologicznego w Łodzi*. Łódź 1954.

A. Gupieniec, *Skarb monet wczesnośredniowiecznych w Łasku*. „Prace i Materiały Muzeum Archeologicznego i Etnograficznego w Łodzi” seria archeologiczna nr 1: 1956 s. 117–145; nr 2: 1957, s. 69–84.

A. Gupieniec, *Skarb wczesnośredniowieczny z Płocka*, „Materiały Wczesnośredniowieczne”. t. 5: 1960, s. 35–60.

A. Gupieniec, T. i R. Kiersnowscy, *Wczesnośredniowieczne skarby srebrne z Polski środkowej, Mazowsza i Podlasia. Materiały*. Wrocław 1965.

T. J. Horbacz, A. Mikołajczyk, *Skarb groszy z XIV w. z Ozorkowa pod Łodzią*. „Wiadomości Numizmatyczne” R. 19: 1975, s. 129–152.

A. Krzyżanowska, *La reforme monétaire d'Antiochie de Pisidie au temps du règne de Septime Severe*. „Wiadomości Numizmatyczne” R. 9: 1965, s. 133–154.

A. Krzyżanowska, *Les monnaies de Gordien III, frappées à Colonia Caesarea Antiochie*. „Wiadomości Numizmatyczne” R. 8: 1964, s. 1–22.

A. Krzyżanowska, *Monnaies coloniales d'Antiochie de Pisidie*. Varsovie 1970.

A. Krzyżanowska, *Skarb denarów rzymskich z Drzewina Nowego*. Warszawa 1977.

A. Krzyżanowska, *Skarb denarów rzymskich z Golubia nad Drwęcą*. „Wiadomości Numizmatyczne” R. 4: 1960, s. 129–207.

J. Kucharski, A. Mikołajczyk, *Niektóre badania laboratoryjne ceramiki datowanej skarbami monet z XIV–XVIII w. z terenu Polski i Litwy*. „Prace i Materiały Muzeum Archeologicznego i Etnograficznego w Łodzi”, seria archeologiczna nr 24: 1977, s. 233–266.

A. Mikołajczyk, *Ceramika ze skarbów jako źródło dla badań nad garncarstwem mazowieckim i podlaskim w XIV–XVIII w.*, „Kwartalnik Historii Kultury Materialnej” 23: 1975, s. 385–405.

A. Mikołajczyk, *Charakterystyka obiegu monetarnego na terenie Małopolski w świetle skarbów monet z epoki Wazów (1587–1608)*. „Wiadomości Numizmatyczne” R. 19: 1975, s. 225–244.

A. Mikołajczyk, *Dzieje pieniądza metalowego. Przewodnik po wystawie*. Łódź 1977.

A. Mikołajczyk, *Dzieje pieniądza papierowego. Przewodnik po wystawie*. Łódź 1977.

A. Mikołajczyk, *Falszerska mennica w Suczawie*. „Wiadomości Numizmatyczne” R. 24: 1980, s. 197–224.

A. Mikołajczyk, *La circulation monétaire en Pologne desde el siglo XVII hasta principios del siglo XIX*. La Habana 1980.

A. Mikołajczyk, *Naczynia datowane skarbami monet XIV–XVIII w. na ziemiach polskich*. Wrocław 1977.

A. Mikołajczyk, *Obieg pieniężny w Polsce środkowej w wiekach od XVI do XVIII*. Łódź 1980.

A. Mikołajczyk, *Pieniądz polski na Węgrzech w XVI–XVIII w.*, „Prace i Materiały Muzeum Archeologicznego i Etnograficznego w Łodzi”, seria archeologiczna nr 26: 1979, s. 165–266.

A. Mikołajczyk, *Reforma talarowa w Europie*. Warszawa 1978.

A. Mikołajczyk, *Skarb średniowiecznych groszy z Ozorkowa*. Łódź 1979.

A. Mikołajczyk, V. B. Vinogradov, *Moneta polska w strefie czarnomorskiej, (w związku z odkryciem monet polskich w Czeczenii)*. „Wiadomości Numizmatyczne” R. 21: 1977, s. 129–144.

A. Mikołajczyk, *Zachodniopomorskie i krzyżackie monety w późnośredniowiecznym obiegu pieniężnym Skandynawii*. „Materiały Zachodniopomorskie” t. 23: 1977, s. 145–195.

A. Mikołajczyk, *Zbiory numizmatyczne Muzeum Archeologicznego i Etnograficznego w Łodzi, Prace i Materiały Muzeum Archeologicznego i Etnograficznego w Łodzi* seria numizmatyczna i konserwatorska nr 1: 1981, s. 5–67.

A. Mikołajczyk, *Złote monety w nowożytnych znaleziskach z ziem koronnych: próba rekonstrukcji ich obiegu*. „Wiadomości Numizmatyczne” R. 22: 1978, s. 65–92.

L. Morawiecki, *Propagandowe aspekty mennictwa starożytnego*. „Wiadomości Numizmatyczne” R. 24: 1980, s. 1–21.

J. Piniński, *Brakteaty gnieźnieńskie Mieszka Starego z lat 1173–1177*. „Wiadomości Numizmatyczne” R. 9: 1965, s. 85–104.

J. Piniński, *Dzieje pieniądza zachodniopomorskiego*. Szczecin 1976.

J. Reyman, M. Haisig R. Kiersnowski, *Wczesnośredniowieczne skarby srebrne z Małopolski, Śląska, Warmii i Mazur. Materiały*, Wrocław 1966.

J. Reyman, *Mennica olkuska w latach 1579–1601 wobec polityki monetarnej Rzeczypospolitej*. „Wiadomości Numizmatyczne” R. 14: 1970, s. 1–14.

J. Reyman, *Skarb brakteatów guzickowych z Przylęku, pow. Jędrzejów*. „Wiadomości Numizmatyczne” R. 16: 1972, s. 201–233.

J. Reyman, *Mennica olkuska 1579–1601*. Wrocław 1975.

S. Skowronek, *On the problems of the Alexandrian Mint*. Warszawa 1967.

T. Szczurek, *Skarb siedemnasto- i osiemnastowiecznych monet z Buszowa, pow. Strzelce Krajeńskie*. „Materiały Zachodniopomorskie” t. 18: 1972, s. 419–458.

A. Szemiothowa, *Gabinet Numizmatyczny (w:) Straty kulturalne Warszawy*. Warszawa 1948, s. 186–206.

A. Szemiothowa, *Numizmatyka starożytna. Katalog wystawy*. Warszawa 1951.

A. Szemiothowa, *Monety Chersonezu Taurydzkiego w zbiorach Muzeum Narodowego w Warszawie*. „Wiadomości Numizmatyczne” R. 3: 1969, s. 119–145.

A. Szemiothowa, *Monety Olbii w zbiorach Muzeum Narodowego w Warszawie*. „Rocznik Muzeum Narodowego” t. 7: 1963, s. 125–184.

A. Więcek, *Dzieje sztuki medalierskiej w Polsce*. Kraków 1972.

A. Więcek, *Jan Buchheim - medalier śląski XVII w.* „Wiadomości Numizmatyczne” R. 6: 1962, s. 77–107.

A. Więcek, *Jan Neidhardt, śleszsky medailer XVII století*. „Časopis Slezského Muzea” 1958, s. 61–88; 1959, s. 1–3.

A. Więcek, *Józef Stasiński - medale i plakiety*. Wrocław 1967.

A. Więcek, *Medale Piastów Śląskich*. Warszawa 1958.

A. Więcek, *Sebastian Dodler, medalier gdański XVII w.* Gdańsk 1962.

A. Więcek, *Sztuka medalierska w Polsce Ludowej 1945–1965*. Wrocław 1966.

H. Wojtulewicz, *Dwa znaleziska monet z XVII w. z Tomaszowa Lubelskiego*. „Wiadomości Numizmatyczne” R. 11: 1967, s. 30–46.

H. Wojtulewicz, *Medale polskie XVI–XX w.* Lublin 1969.

Załącznik 2:

Czasowe wystawy numizmatyczne w Muzeum Archeologicznym i Etnograficznym w Łodzi

Wystawy czasowe krajowe i zagraniczne z własnych zbiorów:

1. „Obieg pieniężny w Polsce od XVI do początku XX w.” (w Muzeum Numizmatycznym w Hawanie), 24.06–22.07.1980 r. (644 osób)
2. „Dorobek 25-lecia Działu Numizmatycznego MAiE”, 15.02–11.03.1973 r. (2 251 osób)
3. „Łodziana – zabytki związane z historią miasta”, 28.07–13.08.1977 r. (współudział z Archiwum Miejskim)
4. „Skarb monet ze Zgierza”, 1.03–8.05.1973 r. (w witrynie przed wejściem głównym)
5. „Banknoty ZSRR i USA (z okazji lotu Sojuz-Apollo)”, 5.07–5.08.1965 r. (w witrynie przed wejściem głównym)
6. „Łódzkie odznaczenia i odznaki sportowe” (w Śródmiejskiej Bibliotece Publicznej), 16.05.1980 r.

7. „50 lat Muzeum Archeologicznego i Etnograficznego w Łodzi w służbie nauki i kultury” (razem z innymi działami muzeum), 20.01–7.10.1981 r.

Wystawy czasowe sprowadzone zza granicy

8. „Współczesne medale francuskie” (Muzeum Mennicy Paryskiej), 24.11–30.12.1972 r. (2 114 osób)
9. „Współczesne medalierstwo Moraw” (Muzeum Morawskie w Brnie), 15–29.04.1977 r. (1 051 osób)
10. „Numizmatyczne skarby Hawany” (Muzeum Numizmatyczne w Hawanie), 10.05–30.06.1978 r. (2 366 osób)

Wystawy czasowe zorganizowane razem z Sekcją Numizmatyczną Oddziału Łódzkiego Polskiego Towarzystwa Archeologicznego i Numizmatycznego:

11. „Zbiory łódzkich numizmatyków”, 1–22.03.1970 r. (1 540 osób)
12. „Zbiory członków Sekcji Numizmatycznej PTA”, 16–23.05.1971 r. (392 osoby)
13. „Dorobek Sekcji Numizmatycznej PTAiN”, 23.10.–1.12.1974 r. (1 793 osoby)
14. „Monety, bony, banknoty, medale i odznaczenia – 60-lecie Odrodzonej Polski”, 14.11.1978 r. – 14.01.1979 r. (1 992 osoby)
15. „Monety świata”, 5.12.1979 r. – 20.01.1980 r. (695 osób)
16. „Łódzkie kolekcje numizmatyczne ze zbiorów członków PTAiN”, 16–17.05.1981 r.

Numismatique dans les musées — essai de bilan

L'auteur confronte des données comparables en chiffres concernant l'état et collections numismatiques, le personnel employé dans les départements numismatiques des musées polonais, état retenu au 31 décembre 1980, en les considérant comme des renseignements, qui rendent possible une appréciation générale des facteurs positifs et négatifs exerçant une influence sur la situation de nos jours et les perspectives de développement de la numismatique dans les musées.

Les 29 musées (qui ont fourni des informations) collectionnent 1.082.863 objets numismatiques, dont 61% se trouvent en 3 musées nationaux possédant plus de 100.000 objets numismatiques. Les monnaies représentent un groupe le plus remarquable dans les collections (env. 62%). Les monnaies polonaises constituent la moitié de toutes les monnaies du Moyen-Age et des temps modernes.

Les médailles – 6% et les billets de banque – env. 28% des collections numismatiques polonaises. Un accroissement le plus sérieux des collections numismatiques fut noté dans la période de 1965 à 1980 par les grands musées, dotés de départements numismatiques spécialisés. Les relevés présentent des données détaillées.

La plupart des cabinets numismatiques furent organisés après la II-ème Guerre Mondiale seulement; d'une plus longue tradition peuvent se vanter les départements numismatiques de l'Établissement National „Ossolińscy” de l'Académie Polonaise des Sciences de Wrocław (de 1817), du Musée National de Cracovie (de 1878) et du Musée National de Varsovie (de 1921). Nombre de musées polonais collectionnant des objets numismatiques ne possèdent pas de départements numismatiques spécialisés.

En fonction de l'absence d'un programme universitaire permanent de formation de numismates, la question des travailleurs scientifiques de haute compétence numismatique pour les musées polonais se présente d'une façon spécifique. Les historiens, archéologues et historiens de l'art, attachés aux collections numismatiques acquièrent des connaissances nécessaires en train de leur travail.

Ce fait influence défavorablement le dressement de l'inventaire et l'élaboration scientifique des collections, décourageant les jeunes muséologues de se consacrer à la numismatique. Pourtant, ceux qui s'y sont décidés, se distinguent par leur grand engagement professionnel. 34 travailleurs titulaires sont employés dans les cabinets numismatiques, principalement les conservateurs de musée et professeurs adjoints ayant des acquis scientifiques assez considérables; de surcroît, dans d'autres musées, 11 travailleurs titulaires s'occupent des collections numismatiques.

Les expositions de musée sont peu nombreuses et, à l'exception de deux musées, ne présentées que temporairement. Cet état de choses exerce une mauvaise influence sur l'opinion publique à propos de la numismatique dans les musées. Une certaine amélioration dans ce domaine est due aux expositions organisées avec le concours de membres de la Société Archéologique et Numismatique Polonaise. Depuis 1945, plus de 200 expositions numismatiques différentes eurent lieu dans les musées polonais. L'insuffisance de locaux et un mauvais état de sécurité dans les musées polonais sont des facteurs freinant l'intensification de la présentation sous forme d'exposition, des objets numismatiques.